

סיפור כיסוי

רק על ספת הפסיכולוגית הבינה ורד קלנר שהיא חייבת להעלות על הכתב את סיפורה. ובכל זאת, היא לא רצתה לכתוב בגוף ראשון, כדי לא להיחשף מדי. במקום זה היא מספרת על נערה ירושלמית, בדיוק כמוה, שאיבדה את אביה ואת אמונתה, בדיוק כמוה, וגיששה את דרכה חזרה אל הדת, בערך כמוה. הקריירה העיתונאית, מסבירה קלנר, לימדה אותה להיצמד למציאות, אבל בעלה הקולנוען יוסף סידר לימד אותה שמותר גם לדמיין

אורלי גולדקלנג // צילום: אבישג שאר'ישוב

נושאים, מכתבת צבע ועד כלכלה, כשהיא מנצלת היטב את הדקע הדתי-לאומי שלה לטובת עיסוק עיתונאי בציונות הדתית. "דכתי על רצח רבין", היא צחוקת. "בכתבת המגזין הראשונה שלי נשלחתי לבית-אל, שברע אחרי הדצת. זו הייתה הפעם הראשונה האחרונה שרפקתי על דלתות של אנשים כדי לראיין אותם, ממש חזרתי על הפתחים. אין דבר שאני מתעבת יותר מזה. הרעיון היה להביא לקרא את האווירה ששרדה או ביישוב".

ומה הייתה האווירה או ביישוב?
 "למען האמת, אני זוכרת יותר את המבוכה שלי באותו יום מאשר את מה שהיה שם".

מכתבת מגזין, היא מספרת, "כתבתי הכל - מכתבת אינפנטיליות לגמרי ועד כתבות אקדמיות לדוב. אהבתי במיוחד 'כתבות תופעה', עד שהסביבו לי שזה נדא ניינטיו. חו בעצם הסיבה לכך שמקצוע העיתונות מת. לדוב האנשים אין היום סבלנות לקרוא על שום דבר, ובטח שלא עבודות סמינריוניות שמעובדות לכתבה".

לאנשים גם נמאס מכתביה רדודה.
 "אני לא בטוחה. נתקלתי לאחריה בכתבה שלי שעסקה בתיאוריית הקשר על הרומן בין חיים ארלוזורוב למגרה גבלס, ועל מעורבותו של בעלה, שר התעמולה הנאצי יוחף גבלס, ברצח ארלוזורוב. הגעתי עד לנכדתה של מגרה - בת לבנה מנישואין קודמים. הבן הזה היה היחיד מבין ילדיה ששרד את ההתאבדות המשפחתית, פשוט משום שכבר גויס לצבא. והנכדה שאותה פגשתי, אגב, היא גיורת".

נשמע מרתק.
 "אבל מי קורא היום כתבות כאלה כבר אין לזה ביקוש".

בעיתונאית בנשמתך, לא חשבת לכת לכוון של ספר עיון?

"כתיבת ספרי עיון אף פעם לא משכה אותי, אבל כן הייתה לי פנטזיה לכתוב ספר על התכשיות בתוך המגזר הדתי, שבו בעצם כתיבה מגוינת מרחבת".

לשבת על הכתף

בתחילת תקופת מגריה בנירירוק עוד המשיכה קלנר לשלוח מאמרים לעיתון הארץ וכתבת לגלובס, אבל לדבריה החוות המקצועית שלה הידלדלה. "היה לי קשה בארבע השנים האלה", היא מודה. "יוסף נולד בנירירוק, כך שהוא הרגיש בבית. אני חשבת שנעזוב לשנה ויהיה כף, זמן פנוי. אבל השעות שם התארכו, והיה מופלא וקשה. אם כתבתי - הקודאים היו במרחק אוקיינוס, ומי שסביבי לא קרא אותי. זה הרגיש את תפקידי 'כאשתו שלי'. היה מורכב מבחינתי להימצא בפוזיציה הזו כפמיניסטית, וגם כסתם בנארם שלא יושב על הפלטרומה שלו".

ובכל זאת, לספר לקח עוד זמן ולהתבשל. בעקבות השאלון המדובר כתבה קלנר פסקה אחת ושמה את הקובץ תחת השם "אשרי יתומה" - פרפרזה ל"אשרי יתום אני" מ"מוטל בן פייסי החוזן" לשלום עליכם. "את הפסקה הזו לא רק שלא המשכתי, אלא שבמשך שלוש שנים גם לא הצלחתי להביא את עצמי לעשות דאבל קליק ולפתוח את הקובץ. רק חצי שנה לפני שחזרנו ארצה, הבנתי שאני תקועה. אהבתי את העיתונות, אהבתי את האתגר של ליצור מתוך מגבלות - יש נושא, יש מציאות שמחייבת לדייק בה, יש רדליין. אבל נמאס לי לעבוד מתוך הרגשה שהמו"ל עושה לי טובה שהוא מפרסם עיתון. נמאס לי להסתכל על תלושי המשכורת שלי ולקלוט שאת השכר הכי גבוה הרווחתי ב-2002, ומאז אני חוזה רק קיצוצים. הצטברו המון דברים שגרמו לי להבין שהעיתונות הגיעה לסוף דרכה. זה היה תהליך של אבל ממש. צפיתי בסדרים 'ספוטלייט' ו'סוף הסידר', שעוסקים בעולם העיתונות כל אחד בדרכו, והבנתי שאני נפרדת מהמקצוע הזה. ישנתי באולם הקולנוע ובכיתי".

האבל על עולם העיתונות - שיש לקוות שקלנר מחמירה מעט בהערכת מצבו - הביא אותה בפעם השנייה בחייה לספת הפסיכולוג. הפעם הראשונה הייתה בשנות העשרים שלה, בעיר הולדתה; השנייה הייתה מול פסיכולוגית דוברת עברית באמריקה ודחוקה. קלנר לא ממש פירטה בנוגע לסיבה שבגללה הגיעה לטיפול, אבל הבהירה שיש לה סתימה שצריך לפתוח. "תוך שבועות ספורים פתחתי מחדש את הקובץ 'אשרי יתומה', ומיד היה קובץ נוסף - 'אשרי יתומה 2', ואחריו 'אשרי יתומה 3' וכן הלאה".

הצלחה מוחלטת לטיפול.
 "אני נעדרת פוסטר של הפסיכולוגיה", היא אומרת בחיך, ומאשרת שגם הטיפול הראשון, עשרים שנה

צילום: יונתן זינדל - פלאש 90

"למדתי ממנו שצריכים להיות נאמנים לסיפור, לא לפוליטיקה משפחתית". יוסף סידר (במרכז) עם ריצ'רד גיר וליאור אשכנזי בהקנת הבכורה של סרטו "נורמן"

"כשהבת הגדולה שלי סיימה לקרוא את הספר, היא באה אליי לחדר, קפצה למיטה והתחילה לבכות. היא אמרה 'אני פוחדת לשכוח את הקול שלכם' - אמירה שמהדהדת קטע מהספר שבו הגיבורה מקבלת קסטטה ובה הקול של אבא שלה. הדחף המיידית הוא לנחם, אבל פה לא היה מה לנחם. חיבתית אותה, אמרתי לה לנשום עמוק, ובפשוט נשארתי איתה"

מקצוע מדהים בעיניי. עסקתי בו במשך עשרים שנה, לצד אנשים שאהבתי ותחת עורכים מתוקים שרצו שאכתוב על נושאים שמעניינים אותי. אבל התחושה שלי הייתה שבסופו של דבר, המקצוע הזה מכין אותי לשיחות סלון. יותר מדי פעמים ישבתי בארוחות שבת ומצאתי את עצמי אומרת 'פעם מישו אמר לי בריאיון, בהתאם לנושא השיחה. כעיתונאי אתה נדרש להתמצא בהמוךך המון דברים, אם כי ברמת ה-4,000 מילה גג".

מותו של מקצוע

גם ליחידיו של עולם העיתונות קלנר לא נענתה בקלות. "כתיבונסטית הייתי פריקית של ביקורות מזויקה", היא מספרת. "עקבתי באובססיה אחרי הביקורות שהופיעו בכל העיר" בימי התהילה של העיתון. הייתה שם פעם התייחסות לכתבה 'פוליטיקה' של האגודה לזכויות האזרח, ואני הלכתי לחפש את הגיליון המסוים שציטטו ממנו. זה היה גיליון משנת 1987 שעסק בכתיבה צעירה, הכותב הכי צעיר שם היה אחד פישוף, סולן 'נושא המגבעה'. כתבו שם המון אנשים צעירים ומבטיחים כמו גילי חובב, יאיר לפיד, עירית לינור, רונית מטלון. התיישבתי לכתוב ושלחתי ל'פוליטיקה' שני קטעים - אחד על אהבת הרדיו שלי, ואחד על הציונות הדתית".

קלנר, באותה עת כבר מש"קית חינוך, זוכרת איך התקשרה הביתה מטלפון ציבורי בבסיס, ושמעו מאמה שבמערכת אהבו את מה ששלחה, וביקשו שתעבוד על זה קצת ותגיש מחדש. אלא שהיא עצמה שכחה מהעניין. "דק אחרי השחרור כתבתי משהו ל'כל העיר', והם מיד הציעו לי עבודה. הייתי מבהלת מדי. כתלמידה לא הצטיינתי בשיעורי חיבור, וברקורד קיבלתי 67, כך שלא ראיתי את עצמי כאדם כותב. נעלמתי להם. רק אחרי כמה שנות לימודי היסטוריה באוניברסיטה, פניתי אליהם שוב בעקבות מודעת דרושים לכתב חדשות. אמרתי להם שהם למעשה קיבלו אותי לעבודה כבר לפני שנים. במשך שלושה חודשים עברתי ככתבת חדשות, ואו עברתי לכתבות מגזין".

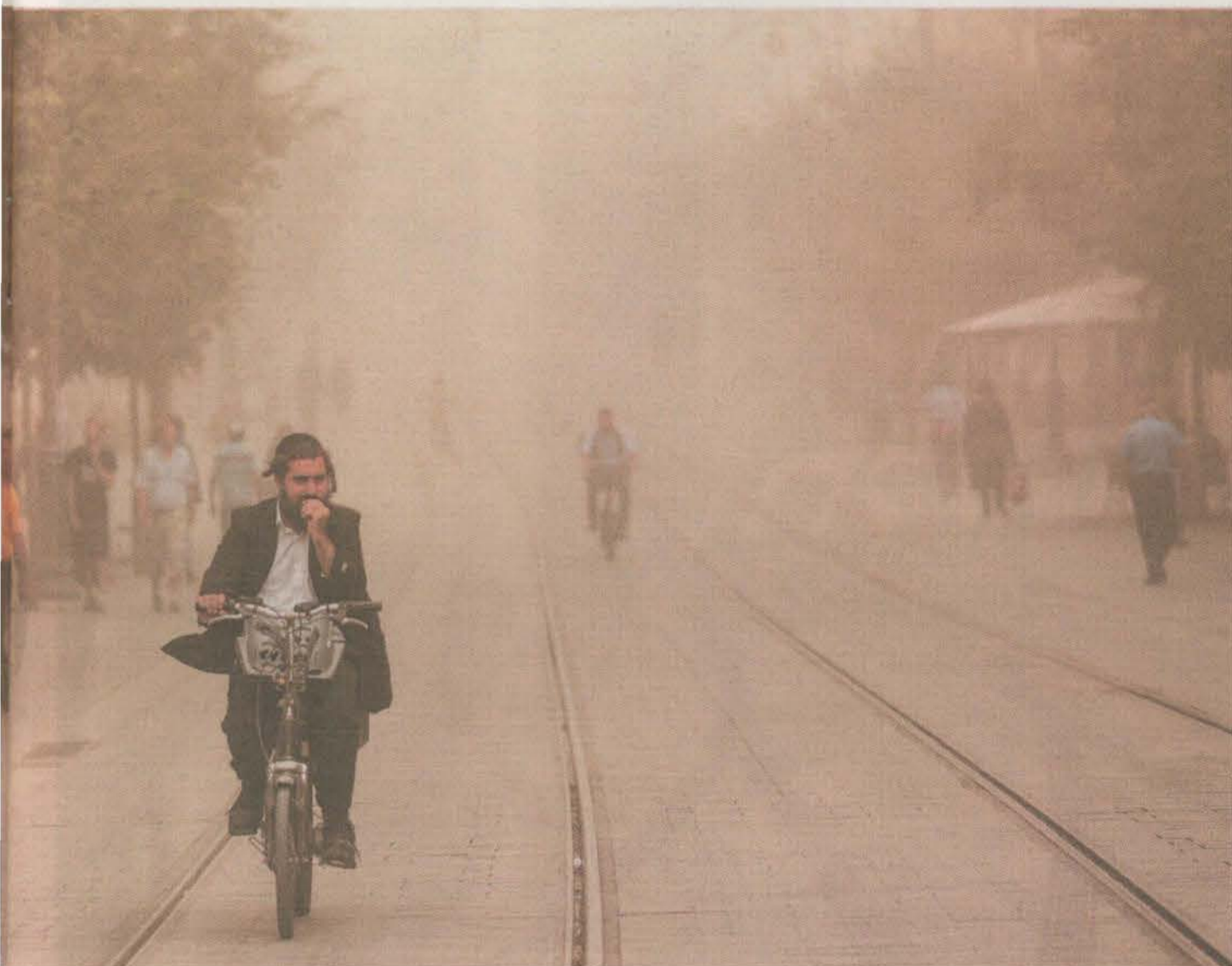
מ"כל העיר" הידושלמי המשיכה קלנר למעריב ולמגזין G של גלובס, וכן כתבה מאמרי רעה למהדורה האנגלית של "הארץ". בתוך כך עסקה במנעד רחב של

ודשים ספורים אחרי שהעיתונאית וד קלנר הגיעה לנירירוק, היא התבקשה על ידי קרובת משפחה שלמדה בבית הספר לקולנוע ולטלוויזיה "סם שפילג" לסייע לה בפרויקט שעסק ביתמות בגיל צעיר. קלנר, שהתיימרה מאביה עוד לפני שמלאו לה 12, נענתה לבקשה וקיבלה לידיה שאלון בן עמוד אחד. מה שהתחיל לפני שש שנים בשני עמודים של תשובות מפורטות, הסתיים לאחריה ברומאן ביכורים בן 365 עמודים בשם "מנגר" (ומודה ביתן). היא בכלל לא התכוונה להיות סופרת.

"תמיד אהבתי את הכתיבה המגוינת, ולא הייתי צריכה דבר מעבר לזה", אומרת קלנר. "אם מקצוע העיתונות לא היה מפרפר אל מותו, כנראה הייתי כותבת מחקר את הכתבה האחרונה שלי. אבל בשעניתי לשאלון על היתמות, אמרתי לעצמי: יש כאן סיפור".

קלנר אולי לא התכוונה להיות סופרת, אבל נראה שהסיפור הזה מוכרח היה להיכתב. זה סיפור שנפתח בפסטה עם קטשופ וגבינה בליל סדר, ונחתם בפסטה במרקם וזה בסעודה מפסקת של ערב יום כיפור, שנה וחצי מאוחר יותר. בין לבין מערכת העיכול ההלכתית של גיבורת הספר, כמו גם של הכותבת, תעבור טלטלות קדימה ואחורה - מטראומות ילדות ועד הלום. לא מדובר באוטוביוגרפיה ולא לגמרי ביומן אישי, אבל סיפור חייה של קלנר שזור בדמותה של יעל - בחורה צעירה שבוחנת מחדש את יתמותה המוקדמת ואת חייה בקהילה דתית-לאומית בירושלים של שנות השבעים והשמונים, ומתבוננת עליהם ממקום מושבה בנירירוק, כשהיא כבר דחוקה מעולם הערכים שהכתיב לה החינוך המגוי. יעל ברחה בשנות העשרים לחייה מכל מה שחנק אותה בישראל; קלנר לעומת זאת הגיעה לניר יורק כשהיא כבר בשנות הארבעים שלה, אם לשלושה, ובמקרה שלה הסיבה לנסיעה הייתה עבודתו של בן זוגה - הקולנוען המצליח יוסף סידר. מה שאמור היה להיות שנה של מנוחה מהאינטנסיביות העיתונאית בארץ, הפך לשנות בת ארבע שנים, תקופת העבודה של סידר על הסרט "נורמן".

יש תחושת מסתום כשמפריסמים ספר ראשון בגיל 47? "לחלוטין לא. העבודה העיתונאית מילאה אותי, וזה

"עיר שלא מממשת את המגוון האנושי שלה". דתיים וחילונים בירושלים

קודם לכן, נחל הצלחה משמעותית. את הספר המשיכה לאחד ששבו ארצה. למעשה, במקום שבו אנו נפגשות לריאיון זה, נכתבו לא מעט עמודים מתוך היצירה. "תולעת ספרים" הסמוך לכיכר רבין היה כבר קודם מקום מושב קבוע שלה במסגרת עבודתה העיתונאית (וכעת לראשונה היא יושבת כאן בעמדת המדוואינת). כשהתמקמה בו כדי לכתוב את ספרה, בית הקפה התל-אביבי עמוס הספרים הזה הצליח לייצא עלילה ירושלמית למהדרין. הספר שלך מאוד ירושלמי, ואת כותבת וחייה במקום שונה מאוד.

"אני מאוד אוהבת את ירושלים, אני רוצה שיש לירושלמים, אבל ירושלים שגדלתי בה כבר לא קיימת. כשהיה שלום אני אחזור לירושלים. לקח לי זמן להתרגל לתל-אביב. כשהתחננו, יוסף גר כאן ואני ניסיתי למשוך אותו לירושלים. ואז פרצה האינתיפדה השנייה והייתה תחושה שאי אפשר לחיות שם, הגטאות נסגרים וכבר אי אפשר ליהנות מהמגוון האנושי. ירושלים לא מממשת את הפוטנציאל שלה. אבל גם כאן בתל-אביב, עיר שאני אוהבת מאוד, רוב הקהילה שלנו היא ירושלמית".

בתהליך הטכני של כתיבת הספר הסתייעה קלנר בסופר והמוזיקאי אסף גברון, שהאיר לה את הדרך מעולם העיתונות לעולם הספרות. "לא ידעתי בכלל איך כותבים סיפור", מתוודה קלנר. "קראתי ספרים בעין מאוד לא שיפוטית ולא חיפשת טיפים בתוכם. כתיבה היא מקורית של הספר, הפרדה היסטורית, כתבתי בגוף ראשון. אבל אז שאלתי את אסף מהן ההשלכות של כתיבה כזו, והחלטתי שזה חשוף מדי. הוא גילה לי את האפשרות לכתוב בגוף שלישי, אבל כזה שיושב על הכתף של אחת הדמויות, וזה מה שעשיתי".

"הטיפ הכי חשוב שקיבלתי ממנו זה לא לקרוא אחרת. גם אם יהיו לאותה דמות כמה שמות שונים, זה בסדר. רק להמשיך לכתוב ולא לעצור. עורכת ספרים אמרה לי לא להתעסק במבנה, וזה מה שעשיתי. דברים פשוטים קרו והסתדרו תוך כדי כתיבה. הייתה המון מקריות בעבודה".

וגם הרבה נקודות השקפה למציאות חיך.

"כשכתבת, התחלתי בתיאור יום המוות של אבא שלי, תיאור שהוא תיעודי עד כמה שהוא מסוגל להיות – הגיל שבו הייתי כשאבא שלי נפטר, נסיבות המוות, הלילה כפי שאני זוכרת אותו. סביב השלד הזה התחיל להיבנות סיפור שהוא דמיוני בחלקים גדולים ממנו, אבל בגרעין שלו הוא כמעט יומן. לא ידעתי איך עושים את זה, ולא דיברתי על זה עם אף אחד מסביבי".

יש לך תסריטאי בבית ולא שיתפת אותו?
"נראה לי שיוסף חשב שאני כמו הדמות ב'הניצוח' – כותבת את אותו הדבר שוב ושוב. אנהנו בית מאוד משתף ומעורב בכל, כולנו פטפטנים ורענתנים, לא ממש דיסקרטיים, אבל כאן הייתה תחושה שזה צריך להיות בשקט ולכבד. לצד זה צריך לומר שאם לא הייתי נשואה ליוסף, הספר בחיים לא היה נכתב. אני כנראה מאוד פרקטי, והמחשבה של לקחת לעצמך את החירות ליצור משהו, היא לא בדיאן-איי שלי. אבל החיים עם מישהו שעושה את זה תמיד – מישהו שכל השנים יצר לידי, וניהל איתי שיחות שלמות על דמויות – גרמו למשהו מזה לחלחל אליי. החוצפה ליצור, יש בה המון. בלייל הסדר האחרון שערכנו אצל ההורים של יוסף, הצעתי שכל אחד יגיד מתי הוא מרגיש מושעבד ומתי חופשי. התשובה שהכנתי מראש הייתה שאצלי שעבוד זה כשאני דוחה רברים, והחופש זה תכונה שקיימת אצל יוסף ואצל המשפחה שלו – היכולת לחלום חלומות גדולים".

יוצאת בתשובה

התנועה של יעל מתוך העולם הדתי החוצה, ואחר כך הגישושים אליו בחזרה, נעשים במהלך תפילה. לכפירה הגיעה גיבורת "מנגד" דרך ברכת "מחיה המתים" בתפילת שמונה-עשרה, שנתפסה אצלה כהבטחת שווא; השיבה למסורת, גם אם לא כשומרת מצוות של ממש, באה דרך קריאת התורה ביום הראשון של ראש השנה, תוך התבוננות מחודשת על דמותה של הגר הצופה בגורלו של ישמעאל בנה, מנגד.

הציונות הדתית מוכתבת גם

אמנות הכתיבה בגוף שלישי. אסף גברון

"בכתבת המגזין הראשונה שלי נשלחתי לבית אל, שבוע אחרי רצח רבין. זו הייתה הפעם הראשונה והאחרונה שדפקתי על דלתות של אנשים כדי לראיין אותם. אין דבר שאני מתעבת יותר מזה. הרעיון היה להביא לקורא את האווירה ששררה אז ביישוב. אני זוכרת את המבוכה שלי באותו יום יותר מאשר את מה שהיה שם"

כל ליל שבת להתפלל בקול הנשמה, בית כנסת רפורמי בירושלים. בעולם שלי אני לא יוצאת רופן. רוב האנשים סביבי מחזיקים בעמדות מורכבות מול הדת. גם במשפחה הדתית שלי. היום כשאנחנו עולים לקבר של אבא, אנחנו לא מחכים למניין כדי להגיד קדיש, ואף אחד במשפחה לא מצקצק".

את לא מדברת על אלהים, אלא על השיח מול השגורים שלו. והשיח הזה נראה היום שונה לגמרי משנות השמונים.

"זה נכון, האחינים הדתיים שלי כבר גדלו במציאות אחרת. לפני כמה שנים הייתי בבית מדרש לעיתונאים שבראשו עמדה הרב ד"ר חנה פרידמן. חוץ ממני לא היה שם אף עיתונאי מהעולם הדתי. בכל שבוע התעסקנו בדמות תנ"כית אחרת, ובמפגש שהתמקד באברהם אבינו למדנו את המדרש על ניתוח הפסלים. הרב פרופ' דניאל אפשטיין, שהתארח במפגש, דיבר על זה שהמשמעות של להיות אבי המונותאיזם היא להתכונן על הסביבה שלך ולהטיל בה ספק. מהבחינה הזו, מהות היהדות היא רווקא השלול ספק. אחת המשתתפות אמרה אבל הדת היא זו שתמיד יש לה תשובות, והיא עונה: 'מי שיש לו תשובות לעצמי שאם מישהו היה אומר לי את זה בגיל 17, היה מקום לדבר ולחשוב על זה. לכן אני מתכוונת כשאני אומרת שקיבלתי תשובות אינפנטיליות".

"אגב, האופן שבו העולם החילוני תופס את הדתיות, מושפע גם הוא מזה, מהתשובות האינפנטיליות. אני פוגשת חילוניות ישראלית קלאסית, והתפיסה שלה לגבי מה זה דתיות היא תפיסת ליאוד שליין. מאוד נוח, אבל אינפנטילי בזכות עצמו. שני הצדדים מוזנים זה את זה. שניהם מגינים על דוקטרינה מאוד לא מתחכמת. יושבים בחפירות, כי אין מקום נוח יותר לידות ממנו".

לצד התשובות האינפנטיליות יש היבט נוסף. גם את הכפירה בדת בגלל אסון משפחתי אפשר להציג באור אינפנטילי. הרי ידעת שיש אסונות חוזרות גם קודם לכן, בשקדו לאחריהם.

"תמיד ידעתי שאורתודוקסית אני לא אהיה. לא הבנתי איך אישה אמורה להיות אורתודוקסית. השלב הבא היה תחושת ניכור. כנערה, פרופ' ישעיהו ליבוביץ היה דמות חשובה מאוד בחיים שלי. אני זוכרת את עצמי

ביצירות של יוסף וגם בכתיבה שלך. ולמרות שהתפקדת, ולמרות הביקורת המשמעותית שיש לך על המגזר, האמת היא שהיית עדינה בספר.

"כשהתחננו יוסף היה דתי ואני חילונית בהגדרה. כבר הייתי הרבה אחרי הכפירה. היום הוא לא הולך עם כיפה, ונראה שנפגשנו באיזו נקודה באמצע. אנחנו מגדירים את עצמנו כמסורתיים. ברור לי שזה מבלבל, כי המילה מסורתיית מתחברת למזרחיות, אבל כאלה אנחנו. אני מאוד אוהבת בתי כנסת. לקח לי זמן לחזור לשם, אבל היום אני הולכת ומי שמתחשק לו להצטרף באיתי. יחד עם זאת, אני בשום אופן לא אורתודוקסית".

יעל בספר לא ידעת מה זה חסידיניק, וזה נשמע כמו עקיצה לקורא הדתי-לאומי. מעין ביקורת דרך עיניה של ילדה.

"מסורתיות מבחינתי פירושה חיים שחרת נוכחות בהם, אבל בלי המחויבות להלכה. כל מה שאני עושה בהקשר ההלכתי, אני עושה כי אני רוצה. שאלת האמונה לא קשורה לך בכלל".

אז איפה את בנוגע לאלהים?
"גדלתי כילדת 'פלך' קלאסית – ציונות דתית ירושלמית-פמיניסטית עם נטייה לשמאל – אבל כבר בתיכון התפקרתי לגמרי. שם התחילה הביקורת שלי על הציבור הדתי-לאומי, שבאה לידי ביטוי גם בספר. נקודה אחת היא הצביעות החברתית של הקהילה, שמתבטאת ביחס למשפחות שהן לא סדורות, שאין בהן גבר-איש-ילדים. הנקודה הנוספת היא תיאולוגית. במקומות שבהם אני גדלתי, החינוך התיאולוגי היה במונחים רבים אינפנטילי. יש אשליית פתיחות, אבל התשובות שניתנות לשאלות יסודותן ילדותיות.

"ההתפקדות שלי הייתה תהליך דדמטי, כמו אצל גיבורת הספר. כאב לי לעזוב. הדת היא הדי תבנית נוח מולדתי המנטלית. זו השפה שלי, הטקסטים שמחברים אליי. זה העולם שלי. גם בתקופה שלא נתתי דין חשבון לאף אחד ולשום דבר, במשך שנה הלכתי לכר

צילום: אריק סולטן

אין לי בעיה שהילד שלי יהיה כל דבר שירצה, אבל לא מתנחל בחברון. קלנו

לה לנשום עמוק, ופשוט נשאיתי איתה".
 מוטיב משמעותי בספר הוא ההתמודדות עם השכול – עמידה חזקה של משפחה אחת לעומת התפרקות של משפחה אחרת.

"בטיפול הפסיכולוגי הבנתי שחשוב לי לכתוב על המחידים שנלווים לדדישה להמשיך לחיות אחרי אסון. כי אצלי החוויה שקשורה למוות של אבא שלי ולשנים שאחר כך, היא שהמשפחה שלי תפקדה מדהים. והמחיד של התפקוד הזה הוא משהו שמלווה אותי במחשבות המודרניות שנים. התחושה היא שבני המשפחה שלי יודעים מצוין לתפקד במשברים, אבל לא נותנים את הדעת על האנרגיה שאנחנו מוציאים כדי לתפקד במקום להתמסר לכאב. הפסיכולוג שפגשתי בשנות העשרים לחיי אמר שארם שכלוא במערבולת, הדחף שלו הוא לנסות לצאת ממנה כלפי מעלה. אבל הדרך לצאת ממערבולת היא מלמטה. הדימוי הזה נשאר איתי שנים".
 מי היית אם לא הפטירה של אבא שלך בגיל צעיר?
 "אין לי מושג. לקח לי המון שנים להבין שזה משהו שעיצב אותי. הפסיכולוג הראשון שלי העיר אחרי כמה חודשים של טיפול שאני אף פעם לא מרברת על המוות של אבא שלי, ואני לא הבנתי מה הוא רוצה. טענתי אז שזה לא היה כזה אירוע משמעותי בחיים שלי. להודות שזה כן אירוע משמעותי, היה חידוש גדול. מצד שני, גדלתי עד גיל 11 כילדה מאוד אהובה, ומקובל לומר שאם היה לך סכבה בשנים הראשונות, אתה תהיה בסדר. אז אני בסדר. היו לי עוד אתגרים בחיים מלבד היתמות, והתמודדתי".

גילית על עצמך משהו חדש במהלך הכתיבה?
 "זה היה תהליך תרפויטי. היה כף לחזור ולהתרגש מודמות נעורים כאילו אני שוב בשבת מעלות, כשעשיתי אני נהנית מהפרספקטיבה. החלק המעניין היה לגלות שהכפירה שלי קשורה במוות של אבא שלי. קודם לכן זה פחות התחבר אצלי".

היה עוד ספר?
 "יש לי רעיון למשהו, אבל הוא צריך תהליך הבשלה ארוך. הנה עוד הברל משמעותי ביחס לעולם העיתונות. יש זמן".

אם כבר הזכרנו את ההבדל המשמעותי בין עולם העיתונות לעולם הסיפורת, אז הגילוי הכי משמעותי בתהליך הכתיבה היה ההבנה שמועד לי לשקר. כעיתונאית נדרשתי להיצמד למה שנאמר לי, וגם בספר יש קטעים שאילו כתבתי אותם כעיתונאית, הם לא היו מאוד שונים. אבל בהרבה רגעים אחרים, בשירות הדדמה או לטובת הטשטוש או מה שבא לי – שיקרתי, שיניתי, המצאתי. וזו הייתה הנאה צרופה.

"יש המון דמיון בספר, חשוב שזה ייאמר. למדתי מיוסף שכשכותבים צריך להיות נאמנים לסיפור, לא להתעסק בפוליטיקה משפחתית או מגזרית, וגם לא לחוס על עצמי. הדמות של הגיבורה עושה דברים שאין מה להתגאות בהם, אבל הכול שטויות, כי הסיפור צריך להיספר".
 איך אמא שלך הגיבה לספר?

"אני היום פחות או יותר בגיל של אמא שלי כשהתאלמנה. מהדבה בחינות כתבתי את עצמי ולא אותה. אנחנו מאוד קרובות, וגם כשאני כותב איך יום שבו אנחנו לא משוחחות חצי שעה לפחות. היא אישה חכמה, דומיננטית. אם יש בספר דברים שהיו קשים לה, היא פרגנה והתגברה. נכון שהדמות של יעל מאוד מנותקת מאמא שלה, אבל צריך לזכור שיש הבדל בין השיח שלנו מול ההורים כשאנחנו בשנות העשרים לבין השיח בשנות הארבעים.

"הקריאה בספר הייתה קשה לא רק לה, אלא גם לאחים שלי. המפגש עם התיאור של האובדן הוא מפגש קשה. במשפחה שלנו לא התעסקו ביתמות או באלמנות, כי המשיכו לחיות. זה משמעותי גם לאחיינים שלי, שנפגשים עם משהו שעבר על המשפחה לפני שנולדו, והשאיף אצל כולם מטען. כשכתבתי לא חשבתי על אף אחד, לא חשבתי מי יקרא, לא נתתי דין וחשבון. אבל כשהבת הגדולה שלי קראה את הספר, התגובה שלה היממה אותי. היא הגיעה לפרק האחרון בדיוק כשדציית ללכת לישון, וביקשה שאחכה עד שתסיים. כשסיימה, היא באה אליי לחדר, פתחה את הדלת, קפצה למיטה והתחילה לבכות. היא אמרה 'אני פוחדת לשכוח את הקול שלכם' – אמירה שמהדהדת קטע מהספר שבו הגיבורה מקבלת קסטה ובה הקול של אבא שלה. הדחף המידי הוא לנחם, אבל פה לא היה מה לנחם. חיבקתי אותה, אמרתי

"בליל הסדר אצל ההורים של יוסף, הצעתי שכל אחד יגיד מתי הוא מרגיש משועבד ומתי חופשי. אצלי שעבוד זה כשאני דוחה דברים, והחופש דברים, והחופש הוא תכונה שקיימת אצל יוסף ואצל המשפחה שלו – היכולת לחלום חלומות גדולים"

קודאת בספרים שלו, מחפשת שם משהו לתלות עליו אמונה, ולא מצליחה".
 היום את מאמינה באלוהים?
 "לא יודעת. מה אמורים לענות על השאלה הזו?"
 את האמת.
 "לא באלוהים שגידלו אותי עלי".
 הצינורות הדתית ואת...

"יחסינו לאן? אני לא מרגישה חלק מהמגזר. כשאני מגיעה למקומות שבהם הדוב הוא דתי-לאומי, לא יוצא לי מהפה 'אנחנו'. מצד שני יש גם קרבה גדולה. מעבר לזה, אני מרגישה שהשוליים של המגזר התרחבו, ויש בו היום יותר מקום לאנשים שונים, גם הלכתית וגם פוליטית. זה מגודר שעדיין מפרנס הרבה דדמה, כי הוא חי בתוך מתח, ומתח זה טוב".
 אם אחד חילדים שלך יעשה את הדרך הזו, תחיי עם זה בשלום?

"כשהייתי פושטקית ב'כל העיר' ולא התכתבתי בכלל עם העניין הדתי, ניסיתי להבין למה כשעזבתי את הדת זו הייתה דדמה גדולה כל כך בשביל אמא שלי. לא הבנתי מאיפה הקושי שלה, הדי יש לה אחים חילונים. ניסיתי לברר עם עצמי מה היה מפריע לי אצל הילדים שלי. אני זוכרת את עצמי עוברת דוגמה אחרי דוגמה, ולא מוצאת מה היה גודם לי לכו דדמה. אם יחזור בתשובה? זה יהיה בסדר מבחינתי. הומו או לסבית? בוודאי. חרדי? אין בעיה. ואז הגעתי למתנחל שחי בחברון – זה לא. ככה קיבלתי תמונה על עצמי. בסופו של דבר כולנו מסתובבים עם מגבלות לפלורליזם שלנו. אז יש דברים שאני אחשיב ככישלון בחינוך, והמנעד הדתי הוא לא אחד מהם. הפוליטי כן. אגב, הכלל שלנו בבית אומר שכישלון אמיתי בחינוך הוא אם נגדל ילד בלי חוש הומור. אם אי אפשר יהיה להסתלבט על הילדים ושהם יקבלו זאת בהבנה, זה יהיה כישלון".

טעות בתוך המערבולת

אמא של יעל, כמו גם בעלת הבית שיעל אומנת את ילדיה, לא מצטיירות באור מחמיא במיוחד. הן נשים חזקות אבל לא נקימות, שגורמות הרבה צער לסביבה שלהן. גם הן משקפות דמויות מהחיים שלך?
 "בספר הזה יש גרעין של מציאות עם המון המצאות.